

Nota behandeling wensen en bedenkingen

Op 13 maart 2026 heeft Provinciale Staten haar wensen en bedenkingen kenbaar gemaakt op het ontwerp Programma Landelijk Gebied. In deze nota worden de wensen en bedenkingen behandeld en wordt aangegeven in hoeverre de behandeling heeft geleid tot aanpassingen in het Programma.

Het Programma heeft ook van 21 november tot en met 16 december 2025 ter inzage gelegen. In deze periode zijn 11 zienswijzen ingediend. De zienswijzen zijn behandeld in een aparte notitie.

De wensen en bedenkingen zijn ingedeeld in, naast een algemeen deel, de thema's die ook onderdeel zijn van het Programma.

Algemeen

1. PS wensen een helder overzicht te ontvangen van uitgevoerde plannen en maatregelen uit het verleden, heden en de toekomst.

Aan het Programma is een overzicht toegevoegd van de maatregelen die in het Programma zijn opgenomen. Dit zijn lopende maatregelen (de koplopermaatregelen) en de maatregelen die nieuwe zijn opgenomen.

2. Bij een aantal genoemde doelen en maatregelen in het programma is nog geen (volledige) financiering bekend. PS hebben bedenkingen bij het ontbreken van een onderbouwd financieel kader voor het volledige programma.

In tegenstelling tot het concept Zeeuws Gebiedsprogramma is er nu geen financiering vanuit het Rijk voor deze aanpak. Niet alle maatregelen zijn om die reden volledig uitgewerkt, inclusief financiële onderbouwing. De volgende stap is om te komen tot gebiedspakketten. Een gebiedspakket bestaat uit de vertaling van doelen naar een gebied en daarbij een volgend pakket maatregelen die bijdraagt aan die gebiedsdoelen. Binnen de gebiedsgerichte aanpak wordt dan gewerkt aan het behalen van de doelen. Deze aanpak past binnen de aanpak van het Rijk, de opdracht aan de taskforce Natuur, landbouw en stikstof en de samenhangende aanpak zoals opgenomen in de kamerbrief van 27 maart 2026. Maar ook binnen het Europese subsidiestelsel. We werken nu eerst de gebiedspakketten voor Walcheren en Schouwen-West uit. Dit sluit ook aan bij de stikstofaanpak. Daarna volgen de andere gebieden in Zeeland.

3. PS wensen een helder overzicht m.b.t. de financiële dekking voor alle genoemde doelen, inclusief eventuele externe financiële bronnen.

Zie het antwoord onder punt 2. Verder is de financiële onderbouwen van een aantal maatregelen verder uitgewerkt. Externe financiële bronnen moeten nog gezocht worden.

4. PS wensen voor elk gebied in Zeeland een gebiedenaanpak in te richten met een aangewezen gebiedscoördinator per gebied.

Er wordt gewerkt aan een Zeeland dekkende gebiedenaanpak. Daarvoor worden onder andere de bestaande gebieden vergroot. Zo beslaat de gebiedenaanpak Noordwest Walcheren nu geheel Walcheren en de gebiedenaanpak Schouwen-West nu geheel Schouwen-Duiveland. Voor de andere delen van Zeeland wordt nu een gebiedenaanpak uitgewerkt.

Groen herstelt

5. PS wensen de natuur niet alleen te verbeteren, maar ook te versterken.

In eerste instantie waren de natuurherstelwerkzaamheden erop gericht om de natuur te herstellen en verdere verslechtering te voorkomen. Met name onder de 2e fase van het Programma Natuur wordt ook gewerkt aan systeemherstel waardoor de natuur in zijn geheel verbetert en versterkt.

6. PS wensen aandacht voor het halen van de Nederlandse norm biologische landbouw.

Onze provinciale ambitie is opgenomen in het Programma Landelijk Gebied (voorheen UPLG) en bedraagt 5% biologische landbouw in 2030 (incl. areaal in omschakeling). Het aandeel biologische landbouw in Zeeland bedraagt nu 2,7%.

Het Ministerie van LNV heeft 15% biologische landbouw in 2030 als ambitie voorgesteld op landelijk niveau. Deze ambitie wordt voor Zeeland niet gehaald. Los van het gebrek van vraag uit de markt voor biologische producten, staat biologische landbouw ook onder druk door de beperking van voldoende beschikbaar zoet water en de uitdagingen in relatie tot gewasbescherming, onkruidbestrijding, ziekten en plagen en weersextremen. Daarbij komt dat de Zeeuwse kleigrond zich goed leent voor reguliere landbouw. En het blijft de keuze van de ondernemer welke route hij/zij kiest richting een volhoudbare landbouw. Biologisch is daar één spoor in.

Een ambitie van 5% in 2030 is realistisch en al een voldoende uitdaging. Samen met onder andere de ZLTO wordt ingezet op het uitwerken van kansen voor biologische landbouw via een projectleider en ketenregisseur bio. Als de afzet beter wordt dan is het in de toekomst mogelijk wel haalbaar. In de toekomst zullen wij ons beleid voor biologische landbouw evalueren en indien nodig bijstellen.

7. PS wensen de impact van klimaatverandering op natuurdoelstellingen inzichtelijk te maken.

Klimaatverandering is één van de factoren die verantwoordelijk kunnen zijn voor het niet halen van de natuurdoelen. Eén van de bekende effecten van

klimaatverandering zijn extremen in het weer zoals lange perioden van extreme droogte maar ook lange natte perioden.

In de opgestelde natuurdoelanalyses is deze factor ook meegenomen. Wat niet mogelijk is om het individuele effect van de klimaatverandering in beeld te brengen. De natuur heeft immers met verschillende drukfactoren te maken die allemaal invloed hebben op het halen van de natuurdoelen. Wij kunnen daar niet uit halen welk effect van welke drukfactor afkomstig is. Wel is het zeker dat de perioden van extremen effect hebben op het halen van de natuurdoelstellingen.

Elke druppel telt dubbel

8. PS wensen een concreet plan van aanpak voor de uitvoering van de zoetwater aanvoer in Reimerswaal.

Een concreet plan van aanpak is in deze fase nog niet mogelijk. De haalbaarheid van het oorspronkelijke ontwerp van Witteveen en Bos met betrekking tot de noordelijke route is technisch niet reëel haalbaar gebleken. Er wordt nu toegewerkt naar alternatieve ontwerpen waarbij rekening wordt gehouden met de wensen van en kansen in de streek.

Door GS is eerder een plan van aanpak voor het haalbaarheidsonderzoek vastgesteld. Dit plan van aanpak is onderdeel van de intentieovereenkomst tussen de betrokken partijen. Het doel is dat de haalbaarheid integraal wordt getoetst en daarbij wordt dan ook rekening gehouden met bijvoorbeeld de eisen vanuit de KRW. Ondertussen wordt, in nauw overleg met het waterschap, wel gekeken aan mogelijke quick wins om het project op onderdelen verder te versnellen.

9. Met betrekking tot het inzetten van (primaire) waterkeringen als groenblauwe dooradering wensen PS een vlottere aanpak dan nu voorgesteld wordt.

Momenteel werken het waterschap en de Provincie samen om in kaart te brengen waar versterking van groenblauwe dooradering mogelijk en wenselijk is door middel van ecologisch beheer en herinrichting van bermen en (primaire) waterkeringen. De resultaten van deze kaart worden in 2026 verwacht. Het waterschap is verantwoordelijk voor het beheer en inrichting van hun eigen bermen en waterlopen.

10. PS hechten eraan in te zetten op het halen van de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Uit de tussenevaluatie van de KRW blijkt dat alles op alles gezet moet worden om alsnog tot KRW-doelbereik te komen. Daarvoor moeten niet alleen de eerder vastgestelde KRW-maatregelenprogramma's volledig uitgevoerd worden, maar moeten ook extra stappen gezet worden met aanvullende maatregelen. Deze conclusies zijn onderschreven door het Bestuurlijk Overleg KRW en ook het college van GS van de Provincie en het DB van waterschap hebben zich in 2025 gecommitteerd aan de benodigde inzet voor KRW-doelbereik.

Uitvoering van het vastgestelde KRW-maatregelenprogramma is een absolute randvoorwaarde.

Daar bovenop is een gezamenlijke, Rijk, waterschappen en provincies, extra inspanning nodig om de KRW-doelen te kunnen halen. Alleen als iedereen zijn bijdrage levert, kunnen we hier overtuigende stappen in zetten. Dat vraagt om samenwerking en slim combineren van maatregelen, bevoegdheden en programma's. In het Programma Landelijk Gebied wordt gezocht naar een integrale samenhangende aanpak om ook extra stappen te zetten in de aanpak.

In principe moet alles erop gericht zijn om de KRW-doelen uiterlijk in 2027 bereikt te hebben. Waar dat niet lukt, zal aangetoond moeten worden dat er alles aan gedaan is om tot doelbereik te komen (verantwoording).

Er wordt nu ingezet op twee sporen.

Eenzijds is eind 2025 door het Regionaal Bestuurlijk Overleg KRW Schelde (RBO) het "Handelingsperspectief Scheldestroomgebied" vastgesteld, waarin de afspraken en acties van Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland en waterschap Scheldestromen voor de periode t/m 2027 zijn opgenomen.

Anderzijds worden eind 2026 de ontwerp-waterprogramma's 2028-2033 van rijk, provincie en waterschap vastgesteld, waarin – naast de verantwoording voor niet gehaalde doelen – de benodigde maatregelen om alsnog tot doelbereik te komen worden opgenomen.

Het provinciale Regionaal Waterprogramma is de plaats waar KRW-maatregelen formeel vastgelegd worden. Maar er wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij het Programma Landelijk Gebied. Door de benodigde KRW-maatregelen ook daarin een plek te geven en in samenhang met andere provinciale doelen te beschouwen, kan meerwaarde gecreëerd worden. De maatregelen voor de nieuwe planperiode zullen na vaststelling in het Regionaal Waterprogramma waar nodig een plek krijgen in het Programma Landelijk Gebied.

11.PS wensen in het programma qua financiering en ontwikkeling prioriteit voor de (externe) aanvoer van zoetwater, om verdere verdroging te voorkomen.

Voor het Programma Landelijk Gebied is de keuze gemaakt om de nadruk te leggen op het beter benutten van beschikbaar water binnen Zeeland en het nemen van zelfvoorzienende maatregelen om de zoetwaterbeschikbaarheid te vergroten. Externe aanvoer maakt deel uit van het Zeeuws Deltaplan Zoet Water (ZDZW) en wordt in het herijkingsproces van het ZDZW meegenomen.

Van grond tot gewas

12.PS wensen een actievere houding en meer aandacht voor een vlotte legalisatie van de PAS-melders.

In principe is het Rijk aan zet voor de aanpak tot legaliseren van de PAS-melders. Het landelijke legalisatieprogramma is onlangs verlengd tot 2028 en de minister van LVVN heeft in een Kamerbrief van 29 januari 2026 aangegeven dat voor 1 mei 2026 de inhoud van het vernieuwd legalisatieprogramma met oplossingen en handelingsperspectief bekend wordt gemaakt.

Aan de hand van het vernieuwde legalisatieprogramma van het Rijk, gaan wij samen met het Rijk actief aan de slag om zoveel mogelijk PAS-dossiers op te lossen.

13. Met betrekking tot de spuitvrije zones verzoeken PS eerst de resultaten van het uitgevoerde onderzoek te ontvangen, alvorens een beslissing te nemen over een plan. Daarbij wensen PS innovaties, bijvoorbeeld driftreductie, te stimuleren.

Maatregel G3 uit het Programma Landelijk Gebied betreft een onderzoeksproject. Het zal zich dus ook focussen op een onderzoek naar de mogelijkheden om de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar natuur, water en lucht te voorkomen, met in het achterhoofd de huidige juridische context. Daarin worden ook innovaties meegenomen. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek wordt vervolgens verkend of aanvullende maatregelen nodig zijn en, zo ja, welke maatregelen passend zijn.

14. PS wensen sneller werk te maken van (wetenschappelijk onderbouwde) innovatie, en minder nadruk te leggen op het stoppen van boeren; leg meer de nadruk op wat wél kan en zorg dat innovatieve maatregelen sneller worden goedgekeurd.

Tot op heden vormt vrijwillige (gedeeltelijke) beëindiging voor Zeeuwse veehouderijen binnen 2,5 km van Natura 2000-gebieden een (bescheiden) maatregel binnen de koplopermaatregelen. Het is aan de individuele veehouder of zij aan deze of aan andere landelijke beëindigingsregelingen wil deelnemen.

Maar Zeeland is een akkerbouwprovincie met een tekort aan veehouderijen en ook aan mest. Een groot deel van de jaarlijks benodigde meststoffen wordt van buiten de provincie aangevoerd. Behoud van veehouderijen is in het belang van de landbouwsector en belangrijk voor de transitie van de landbouw.

Het succes van innovaties in met name de veehouderij is voor een belangrijk deel afhankelijk van de juridische borging. Momenteel werkt de Provincie daarom ook mee aan de juridische borging van enkele gesloten stalsystemen in onze provincie. Aan de juridische borging van meer open stalsystemen in de melkveehouderij wordt gewerkt in enkele provincies met veel melkveehouderij. De Provincie is aangesloten bij de Praktijkaanpak en het Regieorgaan die de borging begeleiden. Zodra de juridische borging gerealiseerd is, zal de Provincie invoering van de innovaties in de overgangsgebieden waar gewenst en mogelijk financieel ondersteunen (maatregel G4 uit het Programma Landelijk Gebied).

Meten is weten

15. PS wensen heldere indicatoren en haalbare doelen op alle onderwerpen in het programma op te nemen. Toetsing moet een belangrijk onderdeel zijn van het programma, waarbij de wens bestaat financiële middelen voor toetsing (meten en monitoren) vrij te maken.

De doelen in het Programma Landelijk Gebied zijn in juli 2024 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. De doelen zijn gebaseerd op de doelen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied dat door het vorige kabinet niet is voortgezet.

Er wordt gewerkt aan nadere, meer gebiedsgerichte, concretisering van de doelen in de nog op te stellen gebiedspakketten.

Het bepalen van een effect van een maatregel op de doelen is een ingewikkelde opgave. Bij het bepalen van het doelbereik door de maatregelen wordt er zo veel mogelijk aangesloten en samengewerkt met bestaande monitorings- en evaluatiesystemen. In de uitwerking van de monitoring wordt (waar mogelijk) rekening gehouden met het toekennen van indicatoren aan deze doelen, zodat de bijdrage van de maatregelen gekoppeld kunnen worden.

Financiële middelen zijn deels gedekt via de bestaande monitoring van de doelen. Voor uitbreiding van de monitoring van doelen en van de maatregelen moeten extra middelen beschikbaar komen via de uitwerking van de maatregelen.

16. Ten behoeve van een juiste vergelijking wensen PS inzicht in de Vlaamse en Nederlandse interpretaties van meetnormen en methodieken rond waterkwaliteit. PS benadrukken de noodzaak van een vergelijkbare interpretatie over de grens.

In opdracht van het ministerie van I&W is een rapport met een internationale vergelijking van waternormen opgesteld.

Uit de gemaakte vergelijking volgt, ten aanzien van nutriënten, dat de Vlaamse norm soepeler is dan de Nederlandse norm.

Waar Vlaanderen in de begintijd van de KRW-implementatie de afleiding van de Nederlandse norm overgenomen heeft, heeft Nederland deze norm op advies van de Europese Commissie in lijn gebracht met de uitgevoerde internationale vergelijking. In Vlaanderen is dit niet gebeurd.

Met betrekking tot de 'Specifiek verontreinigende stoffen' laat de KRW ruimte voor lidstaten om eigen normen af te leiden, volgens een voorgeschreven methodiek met een aantal vrijheidsgraden. Daardoor ontstaan verschillen in normen die in zichzelf toegestaan zijn. Overigens is het aantal genormeerde specifiek verontreinigende stoffen in Vlaanderen (125) aanzienlijk hoger dan in Nederland (80). Enig verschil interpretatie tussen Nederland en Vlaanderen is daardoor niet te voorkomen.

17. PS wensen dat ondernemers in beeld krijgen wat hun nulmeting in 2019 was qua uitstoot, gezien er onzekerheid bestaat dat reeds genomen maatregelen mogelijk niet meer meetellen in de toekomst.

De Provincie vindt het belangrijk dat ondernemers meer inzicht krijgen in de duurzaamheidsprestaties van hun bedrijf, onder meer voor de opgaven waterkwaliteit, klimaat, biodiversiteit en zeker ook stikstof. Op dit moment wordt er onderzocht hoe de emissiereductieopgave van ammoniak in de landbouwsector kan worden vertaald naar concrete, technisch haalbare individuele bedrijfsdoelen voor (maximale) ammoniakemissie. Hierbij wordt aangesloten op de landelijke ontwikkelingen. Dit vraagt om een nadere uitwerking en borging van een monitoringssystematiek, zodat de bedrijfsprestaties betrouwbaar kunnen worden weergegeven. Bij een werkende systematiek kunnen ondernemers inzicht krijgen in waar het bedrijf staat ten opzichte van het gestelde doel en wat het effect van

(aanvullende) maatregelen is. Ook het effect van maatregelen die in het verleden zijn genomen kan via deze systematiek inzichtelijk worden gemaakt. De referentie is dan het jaar 2019.

Conclusie

Naar aanleiding van de wensen en bedenkingen is aan het Programma een overzicht toegevoegd van de maatregelen die in het Programma zijn opgenomen. Dit zijn lopende maatregelen (de koplopermaatregelen) en de maatregelen die nieuwe zijn opgenomen.

Daarnaast is de financiële onderbouwing van een aantal maatregelen verder uitgewerkt.

De overige wensen en bedenking hebben niet geleid tot aanpassingen van het Programma.